

Jeugd (2007-1)

De ambivalente rol van stedelijke jongeren

Simone Boogaarts, Yvonne Rijpers & Marloes Wevers

Tussen jongeren en de stad bestaat een ambivalente relatie. De stad biedt jongeren keuzemogelijkheden en vrijheid om hun leven vorm te geven. Tegelijkertijd wordt de jeugd door bestuurders en politie als een sociaal probleem ervaren.

Stadsdeel De Baarsjes in Amsterdam-West heeft jarenlang geleden onder een slechte reputatie. Het was een probleemwijk, gekenmerkt door relatief lage huren, bescheiden eigen woningbezit, een hoog percentage bewoners van allochtone herkomst, een laag gemiddeld opleidingsniveau en veel criminaliteit. Met name het grote Mercatorplein, een ontmoetingsplaats en verkeersknooppunt, stond binnen en buiten Amsterdam slecht bekend. Het plein en de buurt daaromheen waren jarenlang verwaarloosd, de

drugshandel tierde er welig, en er vonden verschillende afrekeningen in het onderwereldmilieu plaats. Ook hingen er veel, voornamelijk allochtone, jongeren rond die op slechte voet met overige buurtbewoners en de politie stonden. De buurt werd met regelmaat 'de slechtste wijk van Nederland' genoemd.

In de jaren negentig werd het plein ingrijpend gerenoveerd in de hoop dat een fysieke 'make-over' tevens een sociale en economische impuls zou geven. Aanvankelijk leek het weinig effect te hebben. Op het plein en in de omgeving bleef er strijd bestaan tussen hangjongeren, junks en zwervers enerzijds en toezichhouders van politie en buurtbeheer anderzijds. Een treurig dieptepunt was een grote rel in 1999 tussen de bezoekers van het muziekfestival 'Street Party West' en de politie. Na het optreden van de Nederlandse hiphopformatie De Spookrijders, die volgens de autoriteiten het publiek had opgejut, werd de joelende menigte van voornamelijk Marokkaanse, Surinaamse en Turkse jongeren met wapenstukken en honden uiteengedreven. In 2003 was het plein opnieuw het toneel van grote rellen: dit keer naar aanleiding van een schietpartij waarbij een agent een Marokkaanse man doodde.

De laatste jaren lijken de inspanningen echter vruchten te gaan afwerpen. De woningbouwcorporaties hebben veel huurwoningen afgestoten, die door hoogopgeleide starters op de woningmarkt zijn gekocht. Er zijn horecaondernemingen gestart die dit 'hippe' publiek bedienen, er is een nieuw zwembad geopend en beginnende kunstenaars hebben, gelokt door de aantrekkelijke huurprijzen, hun ateliers in de buurt gevestigd. Kemna casting, een bureau dat onder meer jong talent cast voor Nederlandse televisie- en filmproducties, heeft zich in de wijk gevestigd, evenals Coolpolitics, een organisatie die onder meer projecten opzet om straatcultuur te combineren met maatschappelijke betrokkenheid van jongeren.

De ontwikkelingen zijn hoopvol, al zijn de problemen met rondhangende, zich vervelende jeugd nog niet helemaal opgelost. Het blowverbod dat in februari 2006 werd ingevoerd om de 'blowgerelateerde overlast' in de openbare ruimte tegen te gaan, is daar een goede illustratie van. "We zitten op een kantelpunt," vertelde de stadsdeelvoorzitter eind november 2006 aan een verslaggever van het dagblad Metro. "De Baarsjes zit in de lift, maar we moeten er hard aan blijven trekken, anders is het zo weer mis."

Wat opvalt in deze geschiedenis is de rol van jongeren. Het gedrag van hanggroepjongeren was mede debet aan het verloederen van de wijk, maar goedbeschouwd zijn het nu ook in de eerste plaats de jongeren die de wijk nieuw elan geven. Gemeentelijke instanties lijken zich daarvan terdege bewust. Enerzijds probeert men door middel van sociale programma's en verscherpt toezicht probleemjongeren van de straat te houden. Anderzijds voert men een actief ondersteunend beleid voor horeca- en andere (jonge) ondernemers en creëert men een markt van betaalbare starterwoningen om hoogopgeleide jongeren aan zich te binden. Deze ambivalente relatie tussen de stad en jongeren staat centraal in deze uitgave van AGORA.

Jongeren en de stad

Tussen jongeren en de stad bestaat een wederzijdse aantrekkingskracht. De vele pleinen, stations en winkelcentra zijn bij uitstek een ontmoetingsplaats voor jongeren. In deze openbare ruimten genieten jongeren buiten het zicht van ouders, familie of de beschermende omgeving van school een betrekkelijke anonimiteit en bewegingsvrijheid. In tegenstelling tot minder druk bevolkte gebieden biedt de stad hen daarbij veel mogelijkheden tot vermaak in buurthuizen, sportverenigingen en horeca.

Jongeren zijn commercieel gezien een interessante groep. Gelet op de vele winkels gericht op jongeren(cultuur),

zoals platenzaken, trendy kledingwinkels, skateshops en 'gothic & wicca'-winkels. Buiten de stad zouden dit soort zaken zich waarschijnlijk niet kunnen handhaven, maar daarbinnen vinden ze voldoende consumenten. Hieruit blijkt dat de stad, naast ontmoetingsplaats en plek voor vermaak, ook gezien kan worden als een broedplaats voor nieuwe jeugdstijlen en jeugdculturen.

Globalisering, internationale migratie, de consumptie-industrie, maar ook de toenemende gerichtheid van media en commercials op jongeren, dragen bij aan een explosie van jeugdculturen en jeugdstijlen. Deze diversiteit en veelkleurigheid is het best zichtbaar in grote steden. De Britse mediawetenschapper Hebdige publiceerde in 1979 het nog altijd invloedrijke boek 'Subculture: the meaning of style'. Hij onderscheidt daarin vier bepalende elementen van subculturen: schoenen, kleding en sieraden, haarstijl en houding. Met de huidige variëteit aan muziekstijlen en hun identiteitsvormende kracht kan muziekvoorkeur aan dit rijtje worden toegevoegd. Steden zijn de plekken waar, dankzij de aanwezigheid van voldoende 'critical mass' de meest obscure muziekstijlen de kop op steken en publiek en podium vinden.

Er is echter niet alleen een positieve kant aan de aantrekkingskracht tussen jongeren en de stad. De anonimiteit die de stad biedt aan haar inwoners en de samenscholing van jongeren op bepaalde plekken zorgen regelmatig voor overlast. Sommige jongeren maken zich daadwerkelijk schuldig aan lichte vergrijpen, zoals vandalisme en kleine criminaliteit, maar het grootste probleem zijn de gevoelens van angst en onbehagen die het rondhangen en samenscholen teweegbrengt bij de overige stadsbewoners. Dit gaat bovendien gepaard met een algemene bezorgdheid van ouders, ouderen en gezagsdragers over de 'normen en waarden van de jeugd van tegenwoordig'. Stedelijke overheden organiseren van alles om jongeren goed naar volwassenheid te begeleiden. Deze begeleiding heeft vele verschijningsvormen - van het bieden van vermaak tot het opleggen van een samenscholingsverbod - maar heeft als voornaamste doel het betrekken van de jongeren bij de stad en haar voorzieningen. Terugtrekking binnen de eigen jeugdgroep wordt als potentieel gevaarlijk gezien.

Kort gezegd wordt de relatie tussen jongeren en de stad enerzijds gekenmerkt door angst voor ontsporing, onrust en overlast en is zij anderzijds een bron van creativiteit, levendigheid en sfeer. Deze ambivalentie vindt men ook terug in onderzoek naar jongeren en jeugdculturen in de sociale wetenschap.

'Youth as trouble' & 'youth as fun'

De opvatting van jeugd als een maatschappelijk probleem en de aandacht voor jeugdcultuur is in de jaren zestig overgewaaid van Amerika naar Europa. Het Centre for Contemporary and Cultural Studies (CCCS) in Birmingham, het belangrijkste onderzoeksinstituut op dit terrein, nam in de jaren zeventig en tachtig het concept 'youth as trouble' als uitgangspunt voor theorievorming en onderzoek. Morele paniek over het effect van de groei van de massaconsumptie, veramerikanisering en verpaupering van binnensteden op de Britse jeugd maakte onderzoekers attent op de behoefte aan meer inzichten over jongeren. Het onderzoek van het CCCS richtte zich daarom op subculturen die door jongeren gevormd werden en beschouwde die als jeugdige reflecties op bredere maatschappelijke veranderingen en een manier om zich af te zetten tegen voorgaande generaties en de cultuur van de boven- en middenklassen.

Daarnaast was er ook ruimte voor het paradigma 'youth as fun'. Hierin stonden de aandacht voor de naoorlogse cultuurindustrie en het consumptiegedrag van jongeren centraal. Hoewel deze benaderingswijze een positiever uitgangspunt had, werden de CCCS-analyses voortkomend uit dit paradigma ook gekenmerkt door de opvatting van subcultuur als symbolisch verzet.

Met name door de eenzijdige aandacht voor de blanke mannelijke arbeidersklasse is er veel kritiek ontstaan op het subcultuuronderzoek van het CCCS. Velen wezen op het bestaan van jeugdculturen onder etnische jongeren en ageerden tegen de nadruk op klasse als structurerende factor. Het accent moest volgens deze critici verschoven worden naar de consumptieve kracht van jongeren met betrekking tot identiteitsvorming en daarmee samenhangend het ontstaan van jeugdculturen. Het idee daarachter is dat de traditionele sociale relaties zoals school en gezin, en daardoor de invloed van klasse, in de loop der tijd minder belangrijk zijn geworden voor de identiteitsvorming van jongeren. Daartegenover staat de groeiende rol van consumptie, vrije tijd en populaire cultuur als identiteitsbepalende elementen.

De afkeer van het CCCS gedachtegoed en de daarvoor in de plaats gestelde aandacht voor consumptiepatronen is binnen de sociale wetenschap beter bekend als post-subcultureel onderzoek. Centraal hierin staan de consumptiemaatschappij en de toenemende individualisering waardoor mensen zich in hun consumptiegedrag over het algemeen meer laten leiden door hun zogenaamde persoonlijke smaak dan door klasse, etniciteit, leeftijd, sekse of opleiding. Bovendien wordt aangenomen dat identiteit geen statisch gegeven maar een dynamische eigenschap is.

Om deze veranderlijkheid en individualiteit te vangen binnen een theoretisch concept heeft men afstand gedaan van de term subcultuur. Ter vervanging zijn concepten als 'smaakcultuur', 'neo-tribe' en 'lifestyle' in gebruik

genomen. Deze zogenaamde 'lifestyle'-benaderingen stellen de consumptiemaatschappij en de persoonlijke voorkeuren bij de creatie van een individuele identiteit centraal zonder overigens de invloed van sociale positie over het hoofd gezien. Jongeren geven volgens deze zienswijze actief vorm aan hun dagelijks leven, maar sociale, culturele en etnische verschillen tussen jongeren spelen daarbij een belangrijke rol.

De artikelen

Bij het samenstellen van dit themanummer is geprobeerd recht te doen aan de ambivalentie tussen jeugd als probleem en jeugd als bron van creativiteit die zowel in sociaal-wetenschappelijk onderzoek als in de dagelijkse praktijk van grote steden bestaat. Het blijkt dat identiteit en jeugdstijlen in beide gevallen een belangrijke rol spelen.

In het eerste artikel beschrijft Inge van der Welle hoe Amsterdam omgaat met de hierboven beschreven ambivalentie. Met behulp van het actieplan 'Wij Amsterdammers' probeert de stad aan de ene kant problemen met jongeren tegen te gaan en aan de andere kant de jongeren in de stad aan zich te binden. Zoals gezegd wordt terugtrekking van jongeren in hun eigen groep als potentieel bedreigend gezien, zeker als het, zoals in Amsterdam, etnische jongeren betreft die dreigen te radicaliseren.

Deze doelgroep hebben Frank Buijs, Froukje Demant en Atef Hamdy in hun boek 'Strijders van eigen bodem', dat in het najaar van 2006 werd gepubliceerd, nader onder de loep genomen. Ze hebben radicaliseringsnetwerken van Nederlandse moslims onderzocht en de opvattingen en standpunten van democratisch actieve moslims vergeleken met die van radicale moslims. Waarom worden sommige moslims radicaal en anderen niet? De auteurs bespreken hun onderzoek en lichten een tipje van de sluier op.

De radiozender FunX houdt zich op een heel andere manier bezig met (etnische) stedelijke jongeren. Deze zender voor de Randstad ontleent zijn bestaansrecht aan het adagium 'voor jongeren door jongeren' en is er trots op dat jongeren uit alle hoeken van de samenleving worden bereikt. Simone Boogaarts interviewde FunX-medewerkster Daphne de Vries.

Een wat specifiekere groep Randstedelijke jongeren, criminele Rotterdamse jongeren, komen aan bod in de column van Sanne Rooseboom. Zij biedt inzicht in het wel en wee van een beginnend wetenschappelijk onderzoeker die in de dagelijkse onderzoekspraktijk haar weg moet zien te vinden.

Tot dusver staan de stedelijke jongeren centraal. Het artikel van Nick Schuermans gaat echter over Vlaamse plattelandsjongeren, hun beeldvorming van de stad en de associaties die stedelijkheid bij hen oproept. Intrigerend is dat de onveiligheidsgevoelens die vaak samenhangen met een wantrouwen of angst voor andersheid in het algemeen en allochtonen in het bijzonder impliciet worden bevestigd door de literatuur die deze jongeren tijdens hun opleiding aangeboden krijgen.

Zo zien we dat jeugd geen homogene categorie is, sterker nog: er zijn verschillende, soms sterk rivaliserende, jongerensubculturen. Katie Jones gaat hier in haar bijdrage dieper op in. Onderzoek naar vrijetijdsbesteding van jongeren toont aan dat op basis van identiteit en leefstijl groepen te onderscheiden zijn die met elkaar in botsing komen. Deze conflicten worden uitgevochten in de openbare ruimte van steden. Jones geeft inzicht in verschillende rivaliserende jeugdculturen, de relatie tussen deze jongeren en de publieke ruimte en de manier waarop er toch een informeel ruimtelijk evenwicht wordt bereikt.

De relatie tussen jongerencultuur en de stedelijke omgeving wordt op een andere manier uitgelicht in het artikel van Bram Peper en Yvonne Rijpers. Aan de hand van technomuziek, opgekomen in voormalig industriële steden, schetsen zij de passief ondersteunende rol die steden kunnen vervullen in de opkomst en ontwikkeling van een subcultuur. Interessant is verder de nauwe relatie tussen deze subcultuur en de stedelijke infrastructuur. De ideologie van techno en het ruimtelijk gebruik dat hiermee samenhangt blijken verbazingwekkend goed in overeenstemming met de postindustriële omgeving.

Uit deze selectie moet duidelijk worden wat de stad en jongeren in positieve en negatieve zin voor elkaar betekenen, hoe stedelijkheid van invloed is op jeugdcultuur en hoe de creatieve kracht van jongeren de stad kan vormen en revitaliseren.

Simone Boogaarts (s.boogaarts@uva.nl) is als promovendus verbonden aan het Instituut voor Migratie en Etnische Studies van de Universiteit van Amsterdam en doet onderzoek naar jongeren in multiculturele steden. Zij is als gastredacteur bij de totstandkoming van dit nummer betrokken. Marloes Wevers (mjwevers@yahoo.com) is stadssocioloog en redacteur van AGORA. Yvonne Rijpers (yrijpers@stipo.nl) is werkzaam bij Stipo – mens ruimte strategie, een adviesbureau op het terrein van ruimtelijke ordening en strategie in Amsterdam, en redacteur van AGORA.

Literatuurselectie

Hall, S. & T. Jefferson (eds) (1977) Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain. Londen: Hutchinson.

Hebdige, D. (1979) Subculture: the meaning of style. Londen: Methuen.

Huinder, J. (2006) Moordwijk om te wonen of moordwijk? Metro, editie Amsterdam, 27 november, p. 25.

Miles, S. (2000) Youth lifestyles in a changing world. Buckinham: Open University press.

Muggleton, D. & R. Weinzierl (2003) The post subcultural reader. Oxford.

Inhoudsopgave

Thema: Jeugd

De ambivalente rol van stedelijke jongeren

Inleiding - Simone Boogaarts, Yvonne Rijpers & Marloes Wevers

Tussen jongeren en de stad bestaat een ambivalente relatie. De stad biedt jongeren keuzemogelijkheden en vrijheid om hun leven vorm te geven. Tegelijkertijd wordt de jeugd door bestuurders en politie als een sociaal probleem ervaren.

Amsterdamse identiteitspolitiek en (probleem)jongeren

Casestudie - Inge van der Welle

Amsterdam heeft een eigen methode om radicalisering van moslimjongeren en terreur tegen te gaan en polarisatie te voorkomen. De boel wordt bij elkaar gehouden met behulp van het 'Wij Amsterdammers'-programma.

FunX: 'Welkom bij jezelf!'

Interview - Simone Boogaarts

FunX is een radiozender voor en door stedelijke jongeren in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Een kwart van de jongeren in deze steden luistert er dagelijks naar.

Strijders van eigen bodem

Boekbespreking - Frank Buijs, Froukje Demant & Atef Hamdy

Wat brengt sommige moslimjongeren ertoe te radicaliseren? Zijn er patronen in het radicaliseringsproces aan te wijzen? En voor welke problemen zien jonge moslims zich geplaatst die zich juist actief inzetten voor de Nederlandse democratie?

Blind dates met criminele jongeren

Column - Sanne Rooseboom

Handboeken aardrijkskunde en anti-stedelijkheid

Casestudie - Nick Schuermans

Vlaamse jongeren die buiten de stad wonen, associëren de stad niet alleen met plezier en vertier, maar ook met 'andersheid' en onveiligheid. Hun handboeken aardrijkskunde lijken deze associaties enkel te bevestigen.

Jeugdidentiteit, confrontaties en overlevingsstrategieën

Casestudie - Katie Jones

Onderzoek naar de vrijetijdsbesteding van tieners toont aan dat op basis van identiteit en leefstijl groepen te onderscheiden zijn die met elkaar in botsing komen. Deze conflicten worden 'uitgevochten' in de openbare ruimte van steden.

Techno: van undergroundcultuur naar city-promotie?

Casestudie - Yvonne Rijpers & Bram Peper

Eind jaren tachtig werd in Detroit een nieuwe elektronische muzieksoort geboren: techno. Opmerkelijk is dat deze muziek vooral in voormalige industriesteden een voedingsbodemp lijkt te vinden. Welke voorwaardenscheppende factoren spelen daarbij een rol?

Varia

Stedelijke winnaars

Essay - Vasco Lub

Menig stadsbestuur wil de middenklasse aantrekken, maar niemand lijkt helder te hebben welke kenmerken voor deze categorie gelden. Wat is het beeld van de middenklasse?

Cultuurconsumptie in de Global Village

Essay - Willem Beckers

Iedereen is inwoner van een dorp, een land, een continent, de hele wereld. We zijn wereldburgers. Dit beïnvloedt de culturele ontwikkeling van zowel individu als maatschappij. Consequenties van cultuurconsumptie worden echter onvoldoende onderzocht.

Sociaal kapitaal op ons eiland

Casestudie - Geert Neefs

In hoeverre heeft inkapseling in een buurt negatieve gevolgen voor de toegankelijkheid tot sociale hulpbronnen? Dit artikel behandelt het sociaal kapitaal van de vroegnaoorlogse Utrechtse stadswijk Kanaleneiland en haar bewoners.

Boekrecensie

Boelens, L., Spit, T. & B. Wissink (red.) (2006) Planning zonder overheid, een toekomst voor planning. Rotterdam: Uitgeverij 010.